

Lidé vědí, co chtějí.

Rozhovor se ženskými aktivistkami ze Zambie¹.

Osm Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs), odsouhlasených na Summitu tisíciletí v roce 2000, mělo být splněno do roku 2015. Byly zaměřeny na snížení extrémní chudoby a hladu ve světě a na budování základů pro sociální rozvoj zajištěním základního vzdělání, zdravotní péče či zaměstnanosti pro globální chudé. MDGs sice poskytly určité nástroje na zmírnění lidského utrpení, byly ale hojně kritizované za odtrženost od místních aktivit, nejasné cíle a slabé analytické hodnocení. Tyto nedostatky měla překonat nová agenda pro rozvoj po roce 2015 okolo Cílů udržitelného rozvoje (SDGs), které byly přijaty v září 2015 na Summitu OSN k udržitelnému rozvoji. SDGs jsou ambiciózní cíle na odstranění extrémní chudoby a hladu, zajištění kvalitního vzdělání pro všechny, zdravotní péče, čisté vody, důstojné práce a udržitelných energií. Věnují se také genderové rovnosti a omezení globální nerovnosti mezi zeměmi. Navíc se také zavazují přispět k udržitelnému rozvoji změnou průmyslové produkce a konzumních vzorců, bojem proti změně klimatu a narušování oceánského života, s desertifikací a odlesňováním, propagují světový mír a globální partnerství. Další výzvou ovšem je, jak budou tyto cíle implementovány. Jsou sice ambiciózní, ale konkrétní výsledky mají být měřeny podle rozdrobených a dost kontroverzních indikátorů. Kromě toho se kritika soustřeďuje na silné zapojení soukromého sektoru, který byl zakomponován do samotných základů SDGs.

V březnu 2014 jsme mluvili s reprezentantkami organizací bojujících proti chudobě a za ženská práva v zambijské Lusace o současném systému rozvojové spolupráce, o předešlé fázi založené na MDGs a o dalších výzvách, které přicházejí. Zambie je země s bohatými přírodními zdroji, kde je ale přesto stále hodně chudoby, země s progresivní minulostí a nejistou budoucností v dnešním nespravedlivém globálním ekonomickém a politickém uspořádání.

Zuzana Uhde: MDGs mají termín splnění v roce 2015. Již teď je jasné, že všechny splněny nebudou. Jak se dnes díváte zpětně na rámec MDGs a rozvojovou spolupráci?

Emily Joy Sikazwe: Ženské hnutí v Zambii bylo zklamané, že MDGs nařadily Pekingskou akční platformu, která podle nás byla razantnější. A máme pocit, že muži z OSN a zemí, které reprezentují, vyloučili ženskou agendu, protože měli dojem, že je Pekingská akční platforma příliš bojovná. Když srovnáte Pekingskou platformu s MDGs, tak měla jasné a nekompromisní požadavky, zatímco MDGs byly trochu nemastné neslané. A proto je důležité toto vše do agendy vrátit. Myslím, že naše pozice již byla ospravedlněna. Když mluvíme o MDGs a jejich implementaci v Zambii – vydaly jsme zprávu Social Watch, v níž jsme ukázaly, že v Zambii nebylo pravděpodobné, že se MDGs splní, mimo jeden dva

¹ Rozhovor byl původně otištěn v časopise Gender and Research a je dostupný online na www.genderonline.cz. Cite as: Uhde, Z., Tožička, T. 2015. „People Know What They Need. An Interview with Women Activists in Zambia.“ Gender, rovné příležitosti, výzkum / Gender and Research, Vol. 16, No. 2, DOI: <http://dx.doi.org/10.13060/12130028.2015.16.2.220>

cíle: vzdělání a možná do nějaké míry zdraví. A to ještě jediné díky tomu, že se na tyto dva cíle zaměřila mezinárodní komunita, ne proto, že by do nich Zambie investovala tolik peněz.

Priscilla Chileshe: Souhlasím. Navíc tyto dva cíle MDGs byly také přijímány díky tomu, že neohrožují patriarchální uspořádání, kdežto jiné cíle status quo ohrožují. Obzvláště MDG 3, který se týká genderové rovnosti, v něm vidíme minimální výsledky, ten zůstává bitevním polem. Afričtí ministři a ministryně pro rovnost pohlaví tvrdí, že cíl rovnosti pohlaví ještě v Africe vůbec nebyl řešen. A z toho důvodu tlačili na to, aby byl v rozvojové agendě po roce 2015 vytvořen samostatný cíl na téma rovnosti pohlaví. Podle nás ještě mnoho věcí nebylo vyřešeno. A základním důvodem je, že věci, které jsou politicky korektní, nezajistí to, co je třeba udělat.

Diana Ngula: Za prvé bych ráda uvedla, že MDGs nebyly konzultovány s lidmi z praxe a jejich implementace nebyla dobře propojena s potřebami komunit. Způsob, jakým jsou plánovány rozpočty, je zapotřebí konzultovat s lidmi z místních úrovní; těch se musíme zeptat, jestli komunity potřebují spíše přístup k vodě nebo raději peníze přesměrovat ohroženým skupinám obyvatel, nebo na něco jiného. Měla by existovat nějaká forma konzultací o tom, jak a kam bude rozpočet směřovat zdroje. Například v oblastech jako je sociální ochrana děláme hodně monitoringu, ale pak lidé stejně musí čekat na to, jak budou fondy rozděleny, nikdy nesedí v komisi, kde by rozhodovali o tom, co komunita potřebuje.

Důležitým cílem byl boj proti chudobě. Ale na tomto tématu se ukazuje, že naše vláda k tomu nemá politickou vůli. A všichni dobře víme, že cíl snížit počet lidí žijících v extrémní chudobě aspoň o polovinu se nepodaří. Chudoba je stále ještě velká. Když srovnáme indikátory pro roky 2006, 2010 a 2014, úroveň chudoby se snižovala o 0,5, nula nebo o 1,5 procentního bodu. To není nic. Je jasné, že ke snížení chudoby v Zambii na polovinu vede ještě dlouhá cesta.

Juliet Kalaluka: Myslím, že hlavní problém leží v našem způsobu vládnutí – zvolíme pár lidí, kteří se mají starat o státní záležitosti a pak do toho dalších pět let nemáme co mluvit. Máme před sebou velkou výzvu, abychom zahrnuli lidi do rozhodování. Starým modelem bylo, že vláda byla autoritou, o které se nediskutuje. Ale lidé toto začali zpochybňovat, vláda má odpovědnost vůči *nám*, coby občanům.

Emily Joy Sikazwe: Já bych ráda dodala, že Evropská unie a další naši partneři nedělají Africe laskavost tím, že trvají na ekonomickém růstu na úkor sociálního posílení lidí a jejich vlastního rozvoje. Velmi dobře vědí, že naše vlády jsou slabé, budou je poslouchat a omezí dialog s vlastními lidmi. Než přišla na scénu Čína, EU a USA nám vnucovaly různé podmínky pomoci. Ale pak africké vlády zjistily, že se pro peníze mohou obrátit na Čínu. A EU a USA ztratily svou mocenskou pozici. Čím slabší je vláda, tím lépe pro EU a USA a jejich byznys.

Nejsme vůči tomu slepé. Říkáme, že chudoba má podobu ženy. Jako ženské hnutí se obáváme toho, co se v naší zemi děje. Ženy umírají; mnoho jich umírá při porodu. Naše děti jsou podvyživené. Je velká nezaměstnanost. I když naše děti dokončí vzdělání, stejně

nedostanou práci. Farmáři jsou na svých vlastních farmách otroky. Výkupní ceny zemědělských produktů jsou velmi nízké. Je 21. století a lidé nemají pitnou vodu. Sdílejí vodu se žáby, hady a kravami. Lidé nemají domy, takže spí v jedné místnosti a střídají se na postelích s dětmi. Když se chtějí manželské páry pomilovat, musí vyhnat děti ven na ulici, kde je může někdo znásilnit. V jedné místnosti není na soukromí místo. To jsou témata, která nás trápí. Potřebujeme sociální ochranu ve smyslu sociálních a ekonomických práv, která donutí naše vlády chovat se odpovědně.

EU sice stále posílá peníze, ale nevíme o tom, že by ty peníze protekly někam dolů. EU tady také ráda zařizuje business pro firmy ze svých zemí na úkor pracovního práva a na úkor žen. Netrvají na tom, aby jejich firmy dodržovaly zákony a prosazovaly rovnost pohlaví. EU dává granty přes 250 000 US dolarů bílým komerčním farmářům. A kde je něco pro ženy? I když dají nějaké peníze ženám, je to těm, co mají blízko k vládě nebo jde o osobní přátelství z doby, kdy tito zástupci EU pracovali v Zambii – mohu vám takové ženy klidně jmenovat. A co ženy z místních úrovní? Co družstva založená ženami? Co ženské spolky? Dělají hodně s málem. Ženy ministrů a businessmanů přijímají peníze a pěstují za ně růže místo jídla.

A to nás vede k otázce, v čím zájmu vlastně jednájí. A to platí nejen na EU, ale i na USA. Jaké jsou jejich zájmy? Kdyby byli alespoň féroví v otázkách obchodu, měli bychom možnost něco vydělat na našem zemědělství. Tvrdí, že podporují rozvoj, ale není to pravda. To, co nás drží v chudobě, jsou právě tyto vztahy s EU a s USA. Tlačí na místní vlády jedině tehdy, když je to v jejich vlastním zájmu. Působí to dojemem tajné dohody s lidmi, kteří jsou u zdrojů, které bychom měli sdílet všichni.

Priscilla Chileshe: A položme si otázku: Kam jdou naše zdroje? Kde ukrývají afričtí vládcí své peníze? V Evropě.

Například: zdá se, že válka v Kongu je nekonečná. Ale to je právě díky těmto zájmům. A ženy platí nejvyšší cenu – jsou znásilňovány, zabíjeny, musí posílat své děti jako dětské vojáky a my se na to všechno díváme.

Tomáš Tožička: A jaký je hlavní problém v distribuci peněz na rozvojovou spolupráci?

Emily Joy Sikazwe: Za prvé, Pařížská deklarace² zabila ducha občanské společnosti, protože nyní jsou peníze vydávány na projekty místo programů. A když dostáváte peníze na projekty nikoliv na programy, tak se tím říká: projekty asi dělají roboti. Nejsou tam žádné peníze na podporu administrativy. Vidím v Zambii dramatický pokles co se týče práce občanské společnosti.

Za druhé, po Pařížské deklaraci sem EU a USA přivezly své vlastní nevládní organizace, aby soutěžily s těmi našimi. Norwegian Church Aid, Danish Church Aid, Christian Aid, švédská Pomoc dětem či organizace z USA. Ty přišly až po Pařížské deklaraci, předtím je v Zambii nikdo neviděl. Protože předtím jsme dostávaly peníze přímo od ambasad. Ale ty pak řekly, že nemohou monitorovat naše aktivity a číst naše zprávy. Takže teď jsme

² Pařížská deklarace o efektivnosti rozvojové pomoci, 2005. Dostupné online na <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/34428351.pdf>

otrockými pracovníky velkých nadnárodních neziskovek. Sepíšeme žádosti spolu s velkými mezinárodními NGO, ony pak získají peníze a najmou nás coby subdodavatele pro práci v našich komunitách. Ale jsme pouze subdodavatelé. A díky tomu si oni nechají většinu peněz. Nesdělují nám, jaké berou platy. Nemáme vůbec žádný hlas.

Mezinárodní nevládní organizace podávají žádosti k EU a následně najímají jako subdodavatele místní organizace. A co malé nevládní organizace, které pracují přímo v komunitách? Žádosti jsou tak komplikované... Nemůžeme si platit konzultanty, kteří by nám žádosti sepsali. Ale přitom nejsme negramotní, víme, co je zapotřebí dělat a jak to chceme dělat, i čeho chceme dosáhnout.

Je to dvojitý metr a pokrytectví. Oni dostanou 5 000 000 dolarů a místní nevládka z toho dostane 250 000, z pěti milionů dolarů. Proč mluvíme o transparentnosti a odpovědnosti? Předpokládají, že černí kradou. A díky tomuto předpokladu nám nevěří. Ale Afričané se naučili korupci od Evropanů. Před kolonizací jsme nic takového neznali. Předtím jsme tu měli směnný obchod, takže jsme peníze neznali. Netvrdím, že v Africe není korupce. Ale tvrdím, že než někdo vezme úplatek, musí tu být ten, co ho nabídne. Takže kdo místní vlády korumpuje?

Priscilla Chileshe: Musíme se zabývat strukturálními příčinami nerovnosti a politickým a ekonomickým podhoubím, ze kterého vychází rozvoj. Naše evropské protějšky nám dávají peníze a zároveň nám říkají, co máme dělat. A když se nám taková spolupráce nelíbí, ptáme se jich na to, jaké cizí zájmy je vlastně platí.

Pro Zambii je boj s chudobou jednou z priorit. Co můžete udělat pro rodiny, které se starají o děti, kterým rodiče zemřeli na HIV/AIDS. Prarodiče se starají o deset dětí. Naštěstí aspoň katolická církev jim dodává potraviny. Ale jsou také rodiny, v nichž půlka členů jí v pondělí a v úterý hladoví, aby se mohla najíst ta druhá polovina. A ti, kteří jedli v úterý, nemohou jíst ve středu. Tak vypadá realita mnoha Zambijců.

Juliet Kalaluka: „Společnost pro ženy s AIDS“ distribuuje podporu pro rodiny v těchto komunitách. Jinak by ty děti neměly co jíst. A když mají hlad, jak se mohou ve škole soustředit? To je chudoba.

Priscilla Chileshe: Mnoho škol má stravovací programy, protože zjistily, že děti nejsou schopné pokračovat ve výuce, když mají hlad. Takže děti mohou přijít do školy a tam dostanou aspoň něco k jídlu. Myslím, že číslo lidí žijících v chudobě je mnohem vyšší než ukazují oficiální statistiky.

Zuzana Uhde: Když se podíváte na rozvoj v posledních několika letech, co myslíte, že bylo opravdu úspěšné ve smyslu boje proti chudobě, a co zůstalo bez účinku?

Priscilla Chileshe: Zambie není izolovaný ostrov. Čelíme důsledkům liberalizace a privatizace jako všude na světě. V roce 1991 došlo ke změně ze systému vlády jedné strany na pluralitní systém více stran a zavedli jsme liberalizaci a privatizaci. Spolu s tím jsme mohli sledovat, jak se zavírá řada firem, takže spousta lidí, na jejichž platech záviselo mnoho dalších, bylo najednou bez práce. Předtím jsme měli služby zdarma. Mohli jste se jít

léčit do nemocnice zadarmo, poslat zadarmo děti do školy. Přesně ve stejnou dobu, kdy začala mizet pracovní místa, začaly být veřejné služby placené. To bylo velmi těžké období. A následky dopadly především na ženy. Ony jsou těmi, kdo zajišťují, že jejich rodiny přežijí, které pěstují rajčata, prodávají něco na trhu, cokoliv. A ženy jsou ty, kdo padají do dluhů. Zaslechla jsem jeden rozhovor: „ V jednu chvíli jsme byli letištní inženýři a za okamžik už tu nebylo jediné pracovní místo.“ Nevím, kolik lidí díky této situaci zemřelo. Nedalo se to unést.

Emily Joy Sikazwe: Přineslo to také nerovnost pohlaví. Ženy drží rodiny pohromadě. A muži jsou bez práce frustrovaní.

K růstu chudoby v naší zemi hodně přispěly Programy strukturálního přizpůsobení (SAPs), které nám byly vnuceny. OSN bylo v té době v Zambii přítomno a dobře vědělo, že SAPs nejsou dobré. G8 dohromady se Světovou bankou a MMF ignorovaly Africké alternativní rámce k Programům strukturálního přizpůsobení (AAF-SAP)³, které byly odsouhlasené v roce 1980 v Abuje. SAPs zničily průmysl, zničily lidské zdroje, do kterých Zambie investovala od roku 1964 vzděláváním lidí. Lidé nyní umírají na podvýživu, HIV/AIDS. Jak můžeme bojovat proti chudobě, když ztrácíme polovinu kvalifikovaného obyvatelstva?

A pro jaký průmysl bychom měli lidi vzdělávat? Pro doly, kde naši lidé dříve byli inženýři a nyní tam pracují leda jako odstřelovači?

Diana Ngula: Vláda zavedla nějaká opatření ke snížení chudoby. Například zvýšila hranici nezdaněného příjmu. Ale lidé, kteří vydělají jen maličko nad touto hranicí, platí vysoké daně. Zvýšily se ceny vody i potravin. Náklady na provozování malé firmy jsou obrovské. A zároveň mnoho důlních společností a jiných investorů (např. Zambia sugar) daně odklánějí. Důlní společnosti mají obrovské zisky, ale provincie kde působí jsou v příšerném stavu. Sociální odpovědnost firem prostě nefunguje.

Můžeme říct, že vláda se snažila bojovat proti chudobě, ale nemá to valný výsledek. Největší účinek by mělo, kdybychom zavedli daň za neočekávané příjmy (windfall tax) na důlní společnosti, kdybychom zpřísnili vybírání daní u velkých korporací a ukončili daňové úlevy. Korporace nemohou jen tak přijít, naprosto znásilnit zemi a obyvatele nechat v chudobě.

Emily Joy Sikazwe: Dalším problémem je udržitelnost nově vybudované infrastruktury. Nestačí jen vybudovat nemocnice v odlehlých zemědělských oblastech. Ty komunity potřebují peníze na jejich provoz. Dnes vidíme, že venkovské nemocnice nemají základní léky, nemají dostatek lidí, někde nejsou žádní lékaři, jen zdravotní sestry.

Diana Ngula: A to samé lze říct o vzdělávání. Počty zapsaných dětí se zvyšují, ale školy nemají prostředky na dostatek učitelů. Ve Východní provincii jsou třídy se 128 žáky. Nemají ani dost židlí na sezení. Někdy je to skutečně šokující. Jedna učitelka učí všechny ročníky – první, druhý, třetí, čtvrtý. Ale nemůže se rozčtvrtit, takže je má všechny v jedné

³ United Nations Economic Commission for Africa; 1990; African alternative framework to structural adjustment programmes for socio-economic recovery and transformation (AAF-SAP). Addis Ababa: UN. Dostupné online na <http://repository.uneca.org/handle/10855/5670>

třídě a věnuje se jim postupně. Jistě si dovedete představit, jak jsou děti v takovém prostředí soustředěné. A představte si stres, v jakém se nachází učitelka. Jistě si umíte představit, jak kvalitní vzdělání asi tyto děti mohou získat. Je dobře, že ty děti chodí do školy. Ale to není vzdělávání, jaké jsme chtěly. Nemají žádné knihy. A občas, když zaprší a silnice jsou špatné, nemohou do školy vůbec jít.

Priscilla Chileshe: Komunitní školy, které založili a provozují je samotní rodiče a místní, protože v oblasti nejsou žádné školy, jsou mnohdy lepší než školy státní. To také o kvalitě školství mnohé vypovídá. Teď se vláda rozhodla, že komunitní školy přebere pod svou odpovědnost.

Juliet Kalaluka: Ve venkovských oblastech nemůže řada talentovaných dětí pokračovat ve studiu. Mnoho talentů ztrácíme. Jsou to neziskové organizace, kdo tyto děti podporuje a snaží se jim zajistit vzdělání, ne vláda.

A co plánované rodičovství. Lidé mají mnoho dětí a je velmi složité je uživit. Kdyby vláda posílila programy plánovaného rodičovství tak, aby se dostaly i do komunit v odlehlých zemědělských oblastech a učily tam ženy a jejich manžely plánovanému rodičovství, snížilo by to dětskou úmrtnost.

Emily Joy Sikazwe: To by pomohlo jen některým. Bez lékařské péče budou stejně dál umírat. Když mluvíte o plánovaném rodičovství, ženy se na vás dívají, jako byste se zbláznili. Říkají: „Když mám čtyři děti, tři z nich mi dost možná zemřou. Takže když zajistíte, aby mé čtyři děti přežily, tak už další těhotenství nebudu potřebovat. Myslíte, že mi dělá radost jezdit, až Bůh ví kam, abych porodila dítě? Myslíte si, že nevím, že špinavá voda, podvýživa, průjmy, že to všechno dětem vadí?“ To je problém s plánovaným rodičovstvím, lidé jsou úplně zničení. Myslí si, že nejste normální, když jim říkáte, aby měli méně dětí, protože nikdo si nemůže být jistý, že přežijí.

Zuzana Uhde: Všechny tyto výzvy – chudoba, nedostatečná infrastruktura, vzdělání ve školách v odlehlých oblastech – jak by se s nimi dalo úspěšně vypořádat?

Priscilla Chileshe: Potřebujeme zvýšit participaci lidí na celém systému. To je klíčové. Někdo musí klást otázky a kontrolovat odpovědnost těch, kteří ji nesou. V Zambii se mnohokrát diskutovalo o decentralizaci, ale nikdy k ní nedošlo. A potřebujeme účast nevládních organizací, abychom měli jistotu, že lidé přijdou a budou se ptát, třeba proč nejsou ve školách učebnice, proč nemocnice nemají léky, kde jsou hnojiva pro zemědělce, když vláda na ně uvolnila peníze? Potřebujeme víc transparentnosti a otevřenosti.

Emily Joy Sikazwe: Ovšem já mám s transparentností a odpovědností problém. Předpokládá se, že odpovědnost se váže k penězům. Ale to není pravda. Je to o krocích pro lidi žijící v chudobě. Potřebujeme převést moc a to je základ. Centrální vláda nemá zájem věnovat se v rozpočtu lidem v místních komunitách, ale rozpočet musí vycházet z jejich požadavků a potřeb. Decentralizace a přeskupení moci by mohly přispět ke omezení chudoby. Musíme se zaměřit na strukturální příčiny nerovností, které způsobují chudobu.

Zambie mluví o decentralizaci již hodně dlouho. Irové a Britové na to poskytují hodně

peněz, ale decentralizace nefunguje, protože vláda se přesunu moci obává.

Zuzana Uhde: Při jednání o rozvojové agendě po roce 2015 se hodně mluvilo o partnerství veřejného a soukromého sektoru (PPP), jako o novém přístupu, jak dosáhnout rozvojových cílů. Co si myslíte o tomto novém zaměření v rozvojové spolupráci?

Emily Joy Sikazwe: To je směšné. Kapitál necítí smutek za chudé. Majitelé a manažeři dělají vše pro zisk. Když mluví o PPP, je to o zájmech kapitálu, který se bojí, že komunity se budou bouřit a oni o svůj zisk přijdou. Takže aby udrželi lidi v klidu, zařídí pro komunity a vesnice drobná vylepšení. Ve jménu PPP lidé získají pár drobností.

Priscilla Chileshe: Máme velmi dobré příklady z minulosti o tom, jak to funguje. Společnosti těžící měď – dávají si záležet na tom, aby rodiny horníků měly dost aktivit. Mají vyučovací programy pro mládež, ženské spolky pro ženy horníků, ale nemají žádnou možnost, jak své životy doopravdy změnit. Žádné možnosti se emancipovat. Když horník přijde o práci, jeho rodina je na tom hůř než lidé v zemědělských oblastech. Takže to je opravdu jen přetvářka. A je i mnoho dalších příkladů takových soukromých iniciativ pro chudé. Proč by to tentokrát mělo být jiné? Předmětem zájmu soukromých společností je jejich zisk, co mohou získat pro sebe. Taková je naše zkušenost.

Emily Joy Sikazwe: A znovu tyto koncepty přicházejí z Evropy a z USA, od Bretton-woodských institucí. Vnutí nám je a naše vlády je zavedou. Nepotřebuji být ekonomka, aby mi bylo jasné, že tohle ke kýženému cíli nepovede. Jak asi může? Tak takové firmy prostě fungují. Jak s nimi mohou naši rodiče či prarodiče z vesnic vyjednávat? Máme je prohlédnuté skrz na skrz.

Zuzana Uhde: A to nás vede k budoucím prioritám. Jaké myslíte, že by měly být priority na národní i globální úrovni pro sociální rozvoj a jak by měly být artikulovány, aby skutečně pomohly boji proti chudobě?

Emily Joy Sikazwe: Já myslím, že pro Zambii je prioritní nová Ústava. Když by byla vytvořena nová Ústava, šlo by o to, aby se s ní lidé seznámili. Většina našich problémů pramení z toho, že náš systém vládnutí není jasný; příliš moci se koncentruje v rukou jednotlivců. To je dědictví koloniálních systémů. To by měl být začátek. Ženské hnutí žádá novou Ústavu, která by ženám zajišťovala rovná práva, již od roku 1964. A chceme také sociální a ekonomická práva, která ochrání chudé.

Jsou ještě další body, o nichž si myslíme, že by měly být řešeny na mezinárodní úrovni. EU a USA nám vnucují, jak si máme vládnout. Ale cílem OSN je, aby se naše vlády naučily si samy dobře vládnout. A mně se zdá, že ti, kdo mají velké peníze, mají také víc moci. Nemyslím si, že se v diskusi o rozvojové agendě po roce 2015 někdo vážně zabývá připomínkami a doporučeními lokálních komunit. Ti, kdo agendu připravují, používají pořád ty samé staré přístupy. Neposlouchají, co jim lidé říkají. A my si myslíme, že to by se právě mělo změnit.

Také potřebujeme debatovat o otázce pozemků. V Zambii je půda zabírána Evropany, Američany a Číňany na úkor místních lidí. Pouze 6 % procent pozemků v Zambii je

majetkem vlády, zbytek patří lidem [kmenům, pozn. ed.]. Vláda by neměla tlačit na jejich prodej, nikdo by je neměl prodávat. Patří našim předkům, těm, kdo na nich dnes žijí a jejich dosud nenarozeným dětem. Půda je nedoceníitelná. Dnes je prodávána velkým společnostem na úkor žen, mladých i všech ostatních. Jestli bude v Africe válka, bude to válka o půdu. A to je také jedno z témat, které nutně potřebujeme řešit.

Josephine Bwalya Muchelemba: Ráda bych se ještě vrátila k rozvojové agendě po roce 2015. Myslím, že je třeba ji přesměřovat tak, aby jejím jádrem byl rozvoj vedený občany. Myslím, že bychom měli hledat způsoby, jak ochránit lidi na všech úrovních, před jinými jednotlivci, před jejich vlastní vládou a před aktéry mezinárodních a nadnárodních úrovní, kteří je ohrožují. Pozemky jsou jeden příklad. Další výzvou je způsob vládnutí. Na vyšších pozicích se shromažďuje příliš mnoho moci. Musíme najít způsob, jak by se mohli svých požadavků domáhat i obyčejní lidé.

Globalizace otevírá i další témata. Například férové způsoby obchodování. Nepotřebovali bychom mezinárodní pomoc, kdyby zákony obchodu byly férové. Afrika není chudý kontinent. Zambie je bohatá země. Musíme se naučit používat své zdroje tak, aby z toho měli prospěch všichni Zambijci. To by měl být cíl rozvojové agendy po roce 2015. Na osobní rovině se ptám, proč musím na to, abych dostala vízum do Británie, napsat celou esej. Nechci tam strávit ani týden. Ale když mají přijet oni sem, mají to neuvěřitelně jednoduché.

Priscilla Chileshe: Myslím, že Afrika volá po vedení, které by nebylo soustředěné na sebe samo, ale na prospěch lidí. To postrádáme. Chceme vůdce, pro dýchají pro rozvoj vlastních lidí, pro rozvoj země.

Pro mne je prioritou rozvojové agendy po roce 2015 genderová rovnost. Ženy tvoří více než 51 % zdejší populace. A rozvoj v Zambii prostě musí provázet otázky genderové rovnosti. Musíme odemknout potenciál, který leží v ženách, protože ony jsou drženy zpátky.

Zuzana Uhde: Co myslíte, že komunity potřebují pro rozvoj svých kapacit pro důstojný život?

Emily Joy Sikazwe: Jak jsme řekly, potřebujeme vládu, která by byla zaměřena na lidi, což znamená, aby lidé věděli, co se děje, proč se to děje a co pro to mohou sami udělat. A jaký to bude mít dopad na jejich životy. Lidé mají bohaté zkušenosti, znají své prostředí, svou zem. Myslím, že nejvíc potřebujeme rozšířit jejich možnosti, jak využít to, co již mají. Oni vám řeknou, že se mění počasí a že musíme zasít tehdy a ne jindy. Bereme jim jejich sílu, protože si myslíme, že víme všechno lépe a oni nevědí nic. Takže my bychom měli začít tam, kde oni jsou teď a pomoci jim se lépe přizpůsobit. Pokud potřebují nějaký trénink, tak jim jej poskytneme. Ale musíme jim naslouchat.

Priscilla Chileshe: Plně souhlasím. Lidé mají odpovědi. My bychom je měli jen směřovat. Pomoci jim, aby si uvědomili, co všechno již mají. Mají mnoho zkušeností. Pro mě je základní posílit jejich flexibilitu. Můžeme jim dodat informace, pomoci jim budovat vlastní kapacity a pak už jen sedět a dívat se, jak dobře to dělají a sledovat, jak to co dělají zapadá

do celkové skládačky.

Emily Joy Sikazwe: Lidé jsou schopní dělat informovaná rozhodnutí, pokud mají k dispozici dostatek informací. Učili jsme je, že pracovat společně je lepší než každý sám. A oni to dělali a fungovalo to. Pracují společně velmi solidárně, protože rozumějí tomu, proč to dělají, spolupracují a zakládají spolky. Když byste šli do jakékoliv oblasti, kde tyto sociální komunity fungují a zeptali se jich na jejich základní práva, budou mluvit o vodě, zdraví, vzdělání, jídle, bezpečí, přístřešku. A kdybyste se jich zeptali, co by mělo být podle nich v ústavě, budou mluvit o těch samých věcech. To by vláda měla převést do právní terminologie a včlenit do ústavy. Mohou mluvit o tom, že jejich děti chodí do školy 10 km, bosé a hladové, takže jsou pak jejich schopnosti vstřebávat co říká učitel velmi omezené. To je jim jasné. Vidí, že ženy odvázejí k porodu na primitivním potahu. Není žádná silnice, žádné auto, ba ani bicykl. A když je porod komplikovaný, ve vesnici to nezvládnou. Tak tu ženu táhnou často 60 km na saních a ona po cestě zemře. Takže tomu oni rozumějí. Jak někdo může říct, že nechápou, co je právo na zdravotní péči nebo na vzdělání?

Diana Ngula: Musíme lidem zprostředkovat informace, musíme jim ukázat strukturu, které se mohou účastnit, když jde o rozpočet nebo o jejich sociální a ekonomická práva, pak se začnou brát sami za sebe. Potřebujeme mediovat diskusi mezi komunitami a poskytovateli veřejných služeb. Ptají se nás, proč naše děti pijí vodu z rybníčků před školou? Proč tam není žádný vrt? A tak se tam ten vrt udělá. Také se ptají, proč je na porodním oddělení venkovské nemocnice jen jedna jediná postel. Ženy umírají na cestě, a i když do porodnice dojedou, tak je nakonec stejně nepřijmou, protože nemají postel. A pak vidíme, že je porodní oddělení rozšířeno tak, že má místo pro deset žen najednou. Když lidem dáte informace a ustavíte platformu, kde se mohou ptát, proč se určité věci dějí tak, jak se dějí, rádi se zapojí. Ale když nevědí, že se na něco mohou ptát, nedělají to a nic se nestane. Poskytovatelé služeb dobře vědí, co je zapotřebí, ale teprve když na ně tlačíte a ptáte se jich, kde jsou peníze, dojdete k nějakým výsledkům.

Tomáš Tožička: Emily zmiňovala družstva jako dobrý způsob, jak lidi zapojit. Jak je to s rozvojem a podporou družstev v Zambii?

Emily Joy Sikazwe: Já myslím, že družstva jsou nejlepší způsob. Ženy na mnoha místech organizují spolky a jiné skupiny. To jsou v podstatě družstva. Některé jsou registrované, jiné ne. Jde o semenářská družstva, dopravní družstva apod. V Zambii jsou od sebe vesnice hodně vzdálené, informace mezi nimi netečou příliš rychle, lidé jsou izolovaní. Vládní struktury do odlehlých venkovských oblastí nedosáhnou. Lidé potřebují pro přežití spolupracovat. Když pracují dohromady, mají větší sílu, mají více informací, které mohou sdílet a generovat nové myšlenky. Družstva fungují velice dobře. Afričané pracují ve světě spolupráce a proto je nezbytné stavět na kultuře družstevnictví, abychom zajistili, že se lidé budou sociálně a ekonomicky rozvíjet společně.

Družstva mají v naší zemi silnou historii. Ale po změně vlády v roce 1991 a nasměrování směrem k ekonomické liberalizaci nová vláda družstevnictví zničila. Družstva bývala silná a teď jsou slabá. Svazy družstev Východní provincie, Jižní provincie či Centrální provincie

bývaly největší a měly silný politický vliv také na mezinárodní úrovni, např. v Programu OSN pro životní prostředí (UNEP).

Priscilla Chileshe: To je pravda; máme dlouhou historii družstevního hnutí. A zjistily jsme, že tu je prostor i pro ženy, ženy zakládají ženské spolky. Nicméně, státní podpora pro farmáře ve formě hnojiv jde přes družstva. Ale jediné přes ty registrované. A mnoho žen k nim přístup nemá. To potřebujeme změnit. Ženské spolky by měly mít přístup k podpoře pro farmáře. Některé studie, které jsme dělaly ve Východní a Jižní provincii, ukázaly, že ženy jsou vyloučeny nebo mají jen tradiční role jako třeba sekretářky. Také musíme bojovat proti zakořeněnému předsudku, že ve vyšších postech mohou být jen muži. Družstevnictví přináší výhody, ale jedna skupina je znevýhodněna. Zambijské ženy i muži by měli z bohatství země profitovat stejně.

Zuzana Uhde: Myslíte, že koncept Ubuntu může být inspirativní pro rozvoj, který nepřichází zvenku, ale vyrůstá zevnitř?

Priscilla Chileshe: To je kolébka afrického způsobu života. Znamená „jsem, protože všichni jsme“. Ta myšlenka tu byla vždycky a Keneth Kaunda (první prezident Zambie) ji skutečně rozpracoval do afrického humanismu. Všichni chráníme jeden druhého.

Emily Joy Sikazwe: Ubuntu znamená sociální ochranu. Když dnes zemřu, vždy se najde někdo, kdo se postará o mé děti. Žádné sirotčince. Tradičně máme vžitý způsob, jak v sobě uhasit sobectví. A ta myšlenka se zakládá také na předpokladu, že všichni máme co nabídnout. Musíš se zajímat o to, co se děje okolo tebe a ne se starat jen o vlastní rodinu, ale také o lidi kolem. To je důležitá idea, ale bohužel slábne. Ale ještě není úplně přežitá.

Priscilla Chileshe: V církevních komunitách si pomáhají s pohřby, s nemocnými, chudými, sirotky. Tam je duch spolupráce, kde se naučíte pečovat i o druhé. To je něco, na čem můžeme stavět. Ne na ekonomické, ale na sociální spolupráci. Církev a sbory obvykle stojí na práci žen, ony dělají všechny tyto věci a duchovní je jen podporuje. Ale něco se pokazilo. Lidé jsou přetížení a nemohou už jeden druhému pomáhat. Když jste vdova s deseti dětmi, těžko budete ještě pomáhat své sestře. Ale to je individualizace a odtud přichází i korupce a lhostejnost, protože jste zaměřeni jen na sebe, co můžete získat na úkor druhých a neslyšíte, když někdo volá o pomoc. Tyto zlozvyky jsme získali, ale můžeme si je odvyknout.

Josephine Bwalya Muchelemba: Koncept Ubuntu je mezinárodně známý díky Mandelovi. Ubuntu je náš způsob života. To je způsob, jak to děláme. Děti říkali svým tetám mámo. A když jejich máma zemřela, měly víc matek a otců. Ale to se mění.

Diana Hgula pracuje v *Civil Society for Poverty Reduction*, zastřešující organizace spojující přes 70 občanských organizací, založené v roce 2000.

Priscilla Chileshe je ředitelkou *Zambia Association for Research and Development* založené v roce 1985.

Juliet Kalaluka pracuje v *Society for Women with AIDS in Zambia*, která byla založena v roce 1989.

Josephine Bwalya Muchelemba pracovala jako vládní úřednice se zaměřením na rozvoj a plánování.

Emily Joy Sikazwe pracovala jako ředitelka organizace *Women for Change*, založené v Zambii v roce 1992. Zaměřuje se na genderovou rovnost a rozvoj v odlehlých zemědělských komunitách.

Zuzana Uhde je socioložka v *Sociologickém ústavu Akademie věd ČR*.

Tomáš Tožička pracuje v *EDUCONu*, členské organizaci mezinárodní sítě „*Global Call to Action Against Poverty*“(GCAP).